

Ketabton.com

ژباړه: زاهد خلیلي

مصطفى كمال اتاترك

ژباړن: زاهد خليلي

كال: ۲۰۱۴/اکتوبر

د ژباړن لاندې کتابونه له کتابتون وېبپاڼې ډاډولود (ښکته) کولای شئ.

۱- لومړۍ نړيواله جگړه

۲- فيوداليزم (د حُکوالی نظام)

۳- د ابن خلدون ژوند، اند او فلسفه

۴- ستر ساينسپوهان (د نړۍ د اتو مشهورو ساينسپوهانو ژوند)

۵- سلطان عبدالحميد ثاني

۶- شرق او غرب

مصطفی کمال اتاترک

مصطفی کمال اتاترک

.....د عثمانی خلافت د له منځه وړلو لوبه خپل پای ته رسېدونکې وه، اوس داسې یوه مصنوعي هیرو ته اړتیا وه، چې د دینمن فوځ ته د فرار شکل ورکړي، دا شخص باید د اسلامي امت سره اړیکه ولري، د داسې امت سره چې د خپلې مایوسۍ اوج ته رسېدلی دی، دا شخص باید په داسې ډراماتیک شکل میدان ته راوستل شي، چې د دې امت زړونه وگټي. مسلمانان په دغه شخص د نجات راوستونکي، محسن او هیرو گمان وکړي، تر څو هغه لږ څه ځواک چې د مسلمانانو په منځ کې پاتې دی، هغه له منځه یوسي او اسلامي سیمې ونیسي، دغه پروژې د هغه لسگونو پروژو څخه ډېره گټوره وه، کومې چې پخوا کله نا کله جوړې شوې وې.

انگريز د خپلو جاسوسانو په ملتیا وکولای شول، چې داسې یو هیرو پیدا کړي. یونانیانو په ۱۳۳۸ هـ ق کال کې ازمیر د انگلیسانو په مرسته نیولی وه او په اناتولیه کې خښه شوې صلیبي کینه یې بېرته راویستې وه، مصطفی کمال اتاترک د عثمانی دولت د عزت او حرمت د ساتلو په شکل رابنکاره شو. هغه په ترکانو کې د جهاد روح واچاوه، قران کریم یې په خپلو لاسونو کې ونیوه او یونانیان یې وشړل. د دینمن فوځ د وسلې د استعمال پرته وتښتېده او ډېرې سیمې یې خالي کړې. مصطفی ورو ورو رابنکاره کېده، اسلامي نړۍ د هغه په دې کار ډېره خوشاله شوه، هغه ته یې د غازي لقب ورکړ او شاعرانو یې په ستاینه کې شعرونه وویل.

احمد شوقي د خپلې یوې مشهورې قصیدې په لومړي شعر کې هغه دویم خالد بن ولید ونوموه.

شوقي هغه د صلاح الدین ایوبي سره په یوه صف کې ودره.

کله چې خلک د مصطفی کمال پاشا او د خلیفه شپږم وحیدالدین محمد ماتي سره پرتله کوي؛ نو مصطفی ته ډېر درناوی ورکول کيږي، ځکه چې خلیفه خپل سر په گربوان کې تیت کړی او ذلیل ناست وه. په ورځپاڼو کې د مصطفی نه دا

مصطفی کمال اتاترک

غوښتنه کېده، چې خلیفه د ټول قوم مجرم دی او د مرگ د سزا مستحق دی. مصطفی د هغوی په نظر یو مجاهد شو، داسې چې خپل ځان یې د خلافت د لوړوالي لپاره نذرانه کړی وي.

خو، ډېر وخت نه وه تېر شوی، چې د مصطفی کمال حقیقت ښکاره شو، خلک پوه شول، چې دا خو د اسلام د دښمنانو د یهودو او عیسویانو تراشل شوی هیرو دی، په ځانگړي ډول د انگرېز، چې پوهېده، د خلافت له منځه وړل دومره اسانه کار نه دی. د له منځه وړلو لپاره یوه لاره ده، چې یو هیرو رامنځته شي او د یوه ستر لارښود په توگه وړاندې کړل شي، د هغه شخص په شاوخوا د عزت، کرامت، او بریالیتوبونو داسې یو جال خپور کړای شي، چې خلک هغه ته د یوه معجزه شخص په توگه وگوري، د هغه شخص په لاس څه داسې اعجازي کارنامې وکړي، چې خلک یې په اړه د اسلامي امت د نجات ورکونکي شخص فکر وکړي، د هغه په لاس داسې یو تپ رامنځته کړي، چې ډېر ژور نه وي، تر څو د هغه د اخلاص په اړه شک ونکړای شي. خلکو د هغه په درواغجنو بریاوو باندې د شک فکر نشو کولای، بس هغه یو هیرو وه. متحدینو خپله هم خفگان ښکاره کړ او د سلطان نه یې د جگړې د پای ته رسېدو غوښتنه وکړه. هغه د سولې لپاره مصطفی وړاندې کړ، تر څو د خلکو غوښتنو ته ځواب ووايي، د فوځي افسرانو تر منځ یې ځای پیدا کړ، درناوی یې زیات شو، د خلیفه درناوی کم شو، تر څو د خلافت په اړه د خلکو فکر خراب شي. د انگرېز په چالاکیو باندې پوهېدل دومره اسانه کار نه دی.

د انگرېز جاسوسي شبکو خپل هدف ترلاسه کړ، د دې شبکو او مصطفی کمال تر منځ د ارمستیرانگ په نوم یوه شخص تگ راتگ کاوه، دغه شخص د مصطفی کمال سره هغه وخت اړیکې جوړې کړې وې، کله چې مصطفی کمال په شام او فلسطین کې د عثماني فوځ سپه سالار وه.

ارمستیرانگ په خپل کتاب کې لیکلي، چې څنگه یې د مصطفی کمال سره اړیکې جوړې کړې او له کومه دا لړۍ پېل شوه. هغه د مصطفی کمال د مور دویم واده چې د یوه امیر (دوډیسي) سره یې کړی وه، د مصطفی کمال د بدلېدو د

مصطفی کمال اتاترک

پېل نقطه بولي، مصطفی کمال د خپلي مور څخه خفه شو او د هغې سره يې د ملاقات کولو نه انکار وکړ. بيا هغه د خپل يوه مقدوني راهب ملگري (فتحي) څخه د فرانسوي ژبې د زده کړې لپاره هغه ته ورته. په دې وخت کې يې د والتر او روسو کتابونه ولوستل، د هريز، جان ستيورټ او ميل منع شوي کتابونه يې هم ولوستل، تر دې چې د قومي جذبې څخه پکې شعرونه او نظموه ويل يې شروع کړل او خپلو هغو فوځي ملگرو ته به يې اورول، کوم چې د ده سره په کالج کې په زده کړه بوخت ول. هغه به د سلطان پسي بد ويل، په داسې حال کې چې ۲۰ کلنۍ ته لا نه وه رسېدلی. هغه بيا استنبول ته لاړه او عيش او عشرت يې پېل کړ، د شراب څښلو او قمار بازی په څېر قباحتونو باندې اخته شو او په (وطن گوند) کې د داخلېدو څخه مخکې د عشق په څېر ناروغۍ باندې هم اخته شو.

ارمستيرانگ د مصطفی کمال د بيوگرافي د ليکلو پر مهال د هغه او د دوئمه او ماسوني يهودو د مجلسونو تر منځ د اړيکو ذکر هم کوي او ليکي: هغه ته د يو ايتالوي هويت لرونکي يهودي په کور کې د ماسوني ټولني لخوا دعوت ورکړل شو؛ ځکه هغه ايتالوي ته د تړون پر اساس ځانگړي مراعات ورکړل شوي وه او هغه د دغو مراعاتو نه په استفادې سره داسې ټولني جوړولې، متحدينو به د يهودو د ملاتړ په موجوديت هلته غونډې کولې او د هېواد او قوم پر ضد به يې پلانونه جوړول. متحدينو به د يهودو کورونو ته په ډېر اطمینان سره تگ راتگ کاوه، په دې يهودو کې به ځينې د مصطفی کمال ډېر نږدې دوستان ول، لکه (فتحي) چې د مقدونيې وه او د مصطفی کمال پخوانی ملگري وه، فتحي د ماسوني ټولني غړی وه. ارمستيرانگ دا هم ليکلي، چې څنگه هغوی خپله انقلابي ټولنه جوړه کړه او د ماسوني ډلو د غوښتنې پر اساس يې هغوی د خپلو موخو لپاره څنگه منظم کړل او څنگه يې د هغو خلکو سره اړيکې جوړې، کوم چې سلطان د هېواده شړلي ول.

ارمستيرانگ د دې خبرې ذکر هم کوي، چې څنگه يې مصطفی کمال انتخاب کړ او د هغه نور ملگري يې پرېښودل، تر څو د هغه په واسطه انگلستان خپل وروستي پروگرام ته د عمل جامه ور واغوندي. ارمستيرانگ ليکي: مصطفی کمال په فطري توگه د واکمن کېدو شوقي وه، هغه خوښول، چې د امر او نهي

مصطفی کمال اتاترک

واک یې په لاس کې وي، هغه د متحدو مشرانو هېڅ درناوی نه کاوه او د هغوی سره یې جگړه کوله، لکه انور جمال، جاوید، کوم چې اصلاً یهودي الاصل وه، نیازي المانی کوم چې ډېر بد صورته انسان وه او طلعت کوم چې په یوه پوسته خانه کې ملازم وه.

یو کوچنی افسر چې حالات یې نشو بدلولای، د انگرېزي جاسوسانو په واسطه لوی بزرگ شو او د بریاوو د ترلاسه کولو وروسته ستر غازي او جنرال شو. کله چې ارمسترانگ د مصطفی کمال د ژوند په اړه لیکل کوي؛ نو د هغه د شخصي ژوند یوه کیسه هم وړاندې کوي. هغه د مصطفی کمال او لطيفي په نوم د یوې انجلۍ تر منځ د یوه افسانوي واده ذکر هم کوي، لطيفه د اميريه د کورنۍ یوه شتمنه پېغله وه، کومه چې د پاریس نه بېرته راستنه شوې وه، تر څو دلته د خپلو تجربو، نوي تعلیم او د مختلفو ژبو د زده کړې د مهارت په کارولو سره مصطفی کمال د خپلو زلفو تر اغېز لاندې راوړي، هغه مصطفی کوم چې د خلافت د تجزیه کولو وړتیا لري او د غازي لقب یې خپل کړی دی. دغه شهزاده انجلۍ د خپل امیر د محل په څېر کور کې اوسېده، دې د خپل ناز او ادا په واسطه وکولای شول، چې مصطفی کمال په خپل دام کې راگېر کړي. په دې ډول د مصطفی کمال او فکريه په نوم د یوې بلې انجلۍ تر منځ جلا والی رامنځته شو، دغه انجلۍ یې میونخ ته د علاج لپاره لېږلې وه او د هغې د ناروغۍ له امله وه، چې مصطفی کمال د هغې خواته مائل وه، وروسته مصطفی کمال د هغې د ځان وژنې تدبیر جوړ کړ او په دې ډول یې ځان ترې خلاص کړ، تر څو د لطيفي سره واده وکړي. له دې وروسته یې د سعادت او نورو لسگونو انجونو او مېرمنو ژوند خراب کړ، د کومو په اړه چې بشپړ معلومات د هغه د یوه فوځي ملگري سره موجود ول.

لطيفه، هم وروسته د مصطفی کمال د زور زیاتي بنکار شوه او د یوې وزارتې پرېکړې پر بنسټ یې ترې طلاق واخیست، مصطفی کمال هغه ووپروله، چې د هغه د شخصي ژوند په اړه باید هېڅ ونه وايي، کله نو بده سزا به ورکړل شي. اوس د هغه په خوا کې یوازې یوه انجلۍ وه، چې عفت نومېده او د مکتب

مصطفی کمال اتاترک

بنوونکي وه او د تاریخ لیکلو سره یې مینه وه، دې هغه وحشي دومره راخپل کړ، چې د هغې عبادت کولو ته تیار شو او د هغې په اشاره گډېده.

خو، لطیفه د هېواد کوم قانون له دې خبرې نه منع کوله، چې په خپلو یادښتونو کې د خپل ژوند کړاوونه ولیکي. د هغې یادښتونه د ۱۹۷۳ ز کال د جون په میاشت کې یوې ترکي ورځپاڼې (الحریه) خپاره کړل، چې په هغو کې یې د مصطفی کمال د شخصي ژوند او د هغه د شراب څښلو په اړه یې لیکل کړي ول. دغې ورځپاڼې هڅه وکړه، چې د دې خبرو پیره د اتاترک په ملگرو (قلج علي، نوري جنکر) او (رجب هدي) باندې ور واچوي، دوی د اتاترک وخت ضائع کاوه، دې خلکو د قاتلینو د یوې ډلې سره اړیکې درلودې، اتاترک د دوی په مرسته د خپلو ډېرو دښمنانو ځالي پېداکړي.

د دې ډول رڼیلو اخلاقو په درلودلو سره د مصطفی کمال مشهوره کېدل، کومه عجیبه خبره نه وه، په ځانگړي ډول کله چې مور په دې خبره پوه شو، چې هغه د دوئمه یهودانو څخه دی.

په یهودي دائرة المعارف (انسایکلوپېډیا) کې دا خبره لیکل شوې، چې د سلانیک (سالونیکا، چېرته چې مصطفی کمال زېږېدلی وه) زیاتره خلکو د دې خبرې شاهدې ورکوله، چې اتاترک د دوئمه یهودانو سره اړیکه درلوده، همدغه نظریه د هغو مسلمانانو هم ده، کوم چې د اتاترک مخالفین دي؛ خو حکومت د دې خبرې نه انکار کوي.

تویني د مصطفی کمال په نسب نیوکه کوي او وايي: د مصطفی کمال په رگونو کې یهودي وینه چلیري، سلانیک د یهودانو د اوسېدو ځای وه، کله چې په هغوی باندې ظلمونه کېدل؛ نو دې کورنۍ اسلامي عقیده خپله کړه او یهودي عقیده یې پرې بنوده؛ خو د مصطفی کمال عادات، د سترگو رنگ او شکل او بڼه یې دا وایي، چې د یهودي وینې نه اغېزمن دی.

اسامه عینایي لیکي: دوئمه یهودان په اتاترک باندې ویاړ کوي او په بشپړ یقین سره دا وایي، چې هغه د یهودي نسل سره اړیکه درلوده او په دې اړه دا دلیل

مصطفی کمال اتاترک

راوړي، چې کله يې د حکومت واگې تر لاسه کړې؛ نو اتاترک د اسلام پر ضد خپلې ارادې څرگندې کړې.

وروسته، کله چې د مصطفی کمال ټولې کړنې بنکاره شوې، دا خبره ثابتوي، چې هغه د اسلام سره کینه درلوده. کله چې په ۱۳۳۷ هـ ق کال کې په انگوره کې هغه د يونانيانو پر ضد بريالی شو، هغه د خلکو په مخکې اعلان وکړ، چې هغه څه چې په نږدې راتلونکي کې به پېښ شي، يوازینی موخه يې د سلطنت او خلافت ساتل دي او هم د سلطان او د اسلامي حدودو د نورو د غلامۍ نه ازادول دي.

خو کله چې يې په ۱۳۴۱/۱۹۲۳ کال کې د حکومت واگې تر لاسه کړې؛ نو د ده په مشرۍ (جمعيت الوطنيه التركيه) د جمهوريت اعلان وکړ او مصطفی کمال يې خپل لومړنی مشر وټاکه. مصطفی د لږ وخت لپاره د خلافت د ساتنې ايکټينگ وکړ او د خليفه محمد السادس (چې د انگرېز د بېړۍ په واسطه مالټا ته لېږل شوی وه) پر ځای يې عبدالمجيد بن عبدالعزيز خليفه وټاکه؛ خو خليفه تش په نوم واک هم نه درلود.

خليفه عبدالمجيد يو باسواده او متمدنه شخص وه، څرنگه چې د عثماني نسل د شان سره مناسب ول، عبدالمجيد د ترکانو له نظره د اسلامي عثماني ميراث او تاريخ ژوندی مثال وه. د استنبول خلک د هغه د يوه نظر ليدو ته بې صبره ول او کله چې به خبر شول، چې خليفه تشریف راوړي؛ نو په منډه به ورتلل، د جمعي د مبارکې ورځې لمانځه ته د راتگ پر وخت به يې مسلمانانو ډېر دروند استقبال کاوه. خليفه ښه پوهېده، چې په څومره ستر منصب باندې ټاکل شوی دی او د څومره ستري کورنۍ سره اړيکه لري، کله چې به بېرون راوته؛ نو کله به يې د سلطان محمد فاتح پټکی په سر وه او کله به يې د سلطان سليمان القانوني توره په غاړه کې اچولې وه.

دغه ټول کارونه مصطفی کمال نشو زغملی، د خليفه سره د خلکو دومره مينه هغه ته د زغملو نه وه، هغه خليفه د مانځه لپاره د بېرون وتلو نه منع کړ، بيا يې

مصطفی کمال اتاترک

هغه ته ورکړل شوي مراعات نیم کړل. مصطفی کمال په خپل رعیت باندې ډېر ظلم وکړ، چې د ده د دې ظلمونو ملاتړ غریبانو هم کاوه.

د ۱۹۲۴ ز کال د مارچ په درېمه مصطفی کمال د (قانون جوړوونکي پارلمان) غونډه راوغوښته، مصطفی کمال پوهېده، چې دا تش په نوم پارلمان دی او زما (مصطفی کمال) مخالفت نشي کولای، دې پارلمان ته مصطفی کمال د خلافت د له منځه وړلو وړاندیز وکړ، په دویمه ورځ د خبرو اترو پرته دا پرېکړه وشوه، چې خلیفه به له هېواده شړل کيږي، په دې پرېکړه ټول چپ شول او په دې ډول د مصطفی کمال په لاس د اسلامي خلافت هغه رڼا ووژل شوه، کومې رڼا چې د پېړیو پېړیو راهیسي د مسلمانانو د یووالي او بقاء ضمانت کړی وه.

مصطفی کمال په حقیقت کې هغه پلانونه عملي کول، کوم چې د غریبانو سره په تړونونو کې لاسلیک شوي ول. په ۱۹۲۳ م کال کې د لوزان د سولې تړون لاسلیک شوی وه، په دغه تړون کې د کروزن لخوا (چې د انگرېز د وفد مشر وه) څلور مادې د پام وړ دي.

۱- ترکیه به د اسلام سره خپلې ټولې اړیکې شلوي.

۲- اسلامي خلافت به په بشپړ ډول له منځه وړي.

۳- خلیفه، ملګري یې او اسلام به د ترکیې له سرحدونو څخه وباسي او د خلیفه ټوله شتمني به ضبطوي.

۴- د ترکیې د پخواني قانون پر ځای به نوی قانون نافذوي.

په اسلامي نړۍ کې د قهر او غصې څپې خپرې شوې. شوقي چې لږ څه وړاندې یې په شعرونو او قصیدو کې د اتاترک صفتونه کول اوس یې په شعرونو کې دا ویل:

منبر او محراب ستا (خلافت) په مرګ په ژړا دي، شاوخوا سیمې زاری کوي.

مصطفی کمال اتاترک

هند د غم انځور وړاندې کوي، مصر هم پرېشانه دی، دوی د باران په څېر د غم او بڼکې تویوي.

شام، عراق او فارس (ایران) دا پوښتنه کوي، چې ایا کوم لري کونکي د ځمکې څخه د خلافت نوم او نښان ورک کړی دی؟.

ای باتورو! ژوندی بنځه شوي ازادي بېرته راوړئ، هغه ازادي، کومه چې د کومې گناه او خطا پرته وژل شوي ده.

له دې وروسته شوقي په مصطفی کمال ډېرې نیوکې کوي، هغه ته ډېر بد وایي، چا چې ترکان په زور سره له اسيا وشرل او اروپا ته یې بوتلل، دوی چې په ختیځ کې ډېر ژور تللي وه، د لوېدیځ په دروازو یې په انتظار ودرول. شوقي وایي:

... دا فتنه داسې یوه شخص راوړې ده، چې محمدي شریعت ته هېڅ ارزښت نه ورکوي، د عدل او انصاف دښمن دی او د ډېرې ټیټې درجې بې حیاء دی.

چا چې په مسخره ډول فتوا ورکړې، د گمراهی خبرې یې وکړې او په هېواد کې یې کفر او گمراهی ته اجازه ورکړه.

هغه، شرعي قوانین، عقائد او نظریات د خلکو او ښارونو نه داسې وویستل، لکه څنگه چې د جگړې له مېدانه فوځ ویستل کيږي.

د شوقي له نظره د داسې ظالمو او جابرو خلکو د منځته راتگ اصلي لامل د خلکو ناپوهي ده، چې د همدې کمزورۍ له امله خلک ظالمو واکمنو ته سر ټیټوي.

احمد شوقي وایي:

ستري کارنامې په یوه لحظه کې د زوال سره مخ کېدای شي، په کارنامو سره د خپل نوم د ابدې ژوندي ساتلو کوښښ مکوه.

مصطفی کمال اتاترک

د غیر مسلمانو یوې ډلې د مسلمانانو ستروالی وغورځوه او موجودیت یې پرېښوده، هغه د یوه غافل اکثریت په اړه دا پرېکړه وکړه، داسې اکثریت چې گمراه او غلام دی.

ما چې د نړۍ قومونو ته وکتل؛ نو د ناپوهۍ نه پرته بله داسې ناروغي مې پېدا نکړه، چې د قومونو د تباهی سبب ګرځېدلې وي.

کله، چې بهرني یوه مغلوبه ډله د خپلې ولکې لاندې راولي؛ نو ازاد خلک هم غلامان شي.

مصطفی کمال پاشا خپل پلان په بشپړ ډول عملي کړ او هېواد یې د اسلامي سرحدونو نه بهر کړ. ترکیه اوس په بشپړ ډول د لوېدیځوالي پر لور روانه وه. په ۱۹۲۴ م کال کې د اوقافو وزارت له منځه یوړل شو او چارې د معارف وزارت ته وسپارل شوې. په ۱۹۲۵ م کال کې جوماتونو ته قلفونه واچول شول. حکومت د هر ډول دیني حرکت مخالفت پېل کړ، هر ډول دیني خبرې یې بندې کړې. په ۱۹۳۲-۳۱ م کلونو کې یې د جوماتونو شمېر محدود کړ، په هره حلقه کې یې د ۵۰۰ مترو په فاصله جومات پرېښود او اعلان یې وکړ، چې د اسلامي روح د مخکې تګ مخه دي ونیول شي.

مصطفی کمال په جوماتونو باندې د حملې کولو پر مهال د افراط نه کار واخیست، واعظانو ته چې پخوا حکومت معاشونه ورکول، د دوی شمېر ۳۰۰ ته راکم کړ او هغوی ته یې امر وکړ، چې د جمعي د لمانځه په خطبو کې دې زیاتي خبرې د زراعت، صنعت او د حکومت د پالیسیو په اړه وکړي او د حکومت کړنې دې وستایي. د استنبول دوه مشهور جوماتونه یې وتړل، لومړی د اباصوفیا جومات وه، چې موزیم یې ترې جوړ کړ او دویم د فتح جومات وه، چې ګودام یې ترې جوړ کړ. هغه قانون چې په ۱۹۲۶ م کال کې نافذ شو، د سویس له هېواد څخه اخیستل شوی وه. د هجري کلیزې پر ځای یې یوناني غربي کلیزه مروجې کړه، په ۱۹۲۶ م کال کې یې په ټوله ترکیه کې د هجري کلیزې پر ځای لوېدیځه کلیزه نافذه کړه.

مصطفی کمال اتاترک

د ۱۹۲۸ م کال په قانون کې دا خبره بیخي له نظره وغورځول شوه، چې ترکیه یو اسلامي هېواد دی، د لوري اخیستو (قسم کولو) پخوانی طریقه پرېښودل شوه او د خدای تعالی د نوم پر ځای د خپل عزت او شرف په نوم قسم اخیستل پېل شول.

په ۱۹۳۵ م کال کې د دولتي رخصتی ورځ هم تغیر شوه، مخکې به دولتي رخصتي د جمعې په ورځ وه، اوس یې د یکشنبې ورځ وټاکله.

حکومت د دیني تعلیم مخه نیوله، ټولې شخصي مدرسې یې وتړلې، د استنبول په پوهنتون کې یې د شرعیاتو په پوهنځي کې د محصلینو شمېر راکم کړ او پای په ۱۹۳۳ م کال کې یې په بشپړ ډول وتړه.

مصطفی کمال د هېواد د غربي کولو لپاره هر ممکن کوښښ کاوه، د یوې پرېکړې له مخې یې د ترکي څولۍ پر سر کول منع کړل او پر ځای یې خلکو ته امر وکړ، چې د اروپايي هېوادونو په شکل هیت پر سر کړي.

په ۱۹۲۹ ز کال کې حکومت په زور سره د ترکي ژبې د لیکلو لپاره لاتیني رسم الخط رامنځته کړ او عربي رسم الخط یې منع کړ. د ورځپاڼو، کتابونو او رسالو خپرېدل په لاتیني رسم الخط باندې پېل شول. عربي ژبه یې د کالجونو د نصاب څخه وویسته، د فارسي ژبې زده کړه یې هم بنده کړه، د ترکي تألیفاتو د خپرولو لپاره یې د عربي ژبې رسم الخط بېخي منع اعلان کړ. د هېواد دننه یې د عربي ژبې د کتابونو اخیستل او خرڅول منع کړل، په دې ډول یې یو خوا د ترکيې او د هغې د اسلامي ماضي تر منځ اړیکه وشلوله او بلخوا یې د ترکيې د خلکو او د ټولو عربي او اسلامي هېوادونو د اوسېدونکو تر منځ اړیکې هم له منځه یوړې.

اتاترک د ترکيې په قوم کې د قومیت د روح د اچولو کوښښ وکړ، ځینې مؤرخینو د دې خبرې څخه بڼه گټه پورته کړه، چې ترکي ژبه د نهرین تر منځ د پخواني تمدن یعنی سامري تهذيب د ژبې سره نږدې والی لري، هغوی وویل، چې په نړۍ کې د پخواني تمدن لرونکي خلک دي، ځکه اتاترک غوښتل، چې د

مصطفی کمال اتاترک

اسلامي اخلاقو سره د جگړې وروسته خلکو ته هغه تمدن د نعم البدل په توګه ورکړي، اتاترک د خپل ځان لپاره د اتاترک لقب خپل کړ، چې د ترکانو د پلار معنا ورکوي.

د اتاترک حکومت هره هغه رویه او اخلاق خپل کړل، کومو چې د غرب سره اړیکه درلوده، مختلف هنرونه یې راخپل کړل، د هېواد په لویو میدانونو کې یې خپلې مجسمې جوړې کړې، د رقص سلسله شروع شوه، زیاتره بهرني هنرمندان به هېواد ته راتلل، چې ډېر شمېر په کې فرانسویان او اطریشیان ول.

حکومت د بنځو په حجاب باندې بندیز ولګوه او د بې حجابۍ حکم یې صادر کړ، په بنځه یې د سړي کنترول ختم کړ او دې بې حجابۍ او عریانی ته یې د ازادۍ او مساواتو نوم ورکړ، د داسې مجلسونو او رقصونو ستاینه او ملاتړ وشو، چېرته چې بنځو او نرو یو ځای سندرې ویلي او ګډاګانې یې کولې.

کله، چې اتاترک د لطیفې په نوم د ازمیر د یوې یهودي اوسېدونکې سره واده کاوه؛ نو په غربي ډول یې د واده مراسم تر سره کړل، لطیفه د یوه سرمايدار لور وه. اتاترک خپله مېرمن په ټول هېواد ګرځوله، هغې به هر ځای نیم بر بند لباس اغوستی وه. نائټ کلبونو ته به تلل او د غربي ازادۍ د عاملو تبلیغ به یې کاوه.

اتاترک په ترکي ژبه د قران کریم د ترجمه کولو حکم وکړ، ټولې معناګانې یې بدلې کړې او امر یې وکړ، چې اذان دې هم په ترکي ژبه وکړای شي.

په تعلیمي نصاب کې یې تغیرات رامنځته کړل، د ترکي نشنلېزم د خپرولو لپاره یې د ترکيې د تاریخ د بیا لیکلو امر وکړ، د عربي او فارسي ژبې د لغاتو پر ځای سوچه ترکي الفاظ استعمال شو، پخواني لاتیني الفاظ یې په اروپایي الفاظو بدل کړل.

حکومت اعلان وکړ، چې زموږ توجه به د اروپا په لور وي، د اسلامي نړۍ سره موږ هېڅ اړیکه نلرو، حکومت اسلام ته د زیان اړولو لپاره هر ډول کوښښ

مصطفی کمال اتاترک

وکر او هر هغه تحریک به یې په ډېرې سختی سره خپه، کوم به چې د اسلامي تعلیماتو د بیا احیاء کولو لپاره کوښښ کاوه.

د مصطفی کمال دې کړنو په مصر، افغانستان، ایران، اسلامي هندوستان، ترکستان او د اسلامي نړۍ په نورو سیمو ډېر اغېز وکړ، لوېدیځ پلوی او د استعماري کلتور خادمانو ته موقع په لاس ورغله، چې ترکیه د بېلگې په توګه وړاندې کړي او د انقلاب خبرې شروع کړي. د مصر ورځپاڼو د اهرامونو، سیاست او معطم (په مصر کې یو پخوانی غر) او د هر هغه څه په اړه نارې پورته کړې، کومو چې د اسلامي کلتور سره مخالفت درلود، دې ډول تحریکونو سره غریبانو، یهودي او ماسوني ډلو ډېره مرسته کوله.

دې ورځپاڼو به د غریبتوب د جواز لپاره د ترکیي سیکولر نظام د دلیل په ډول وړاندې کاوه، د هغه د نوي والي تائید یې کاوه او د هغه خبرې به یې په خپلو ورځپاڼو کې نقلولې. د بېلگې په توګه د اتاترک دا خبره د ورځپاڼو ښکلا ګرځېدلې وه: نوې ترکیه د اسلام سره هېڅ ډول اړیکه نلري. مصطفی کمال یوه ورځ قران کریم په خپل لاس کې واخیست او وې ویل: قومونه د داسې قوانینو او اصولو په پلي کېدو پرمختګ نه شي کولای، هغه قوانین چې څو پېړۍ پرې تېرې شوي وي.

د ترکیي سیکولر حکومت، چې مشري یې اتاترک کوله، لکه څنګه چې امیر شکیب ارسلان ویلي دي، د فرانسې او انگلستان په څېر کوم دیني حکومت نه وه؛ بلکې په بشپړ ډول د دین مخالف حکومت وه، لکه د روسیې د سوسیالېستي نظام په څېر. غربي حکومتونو د سیکولرتوب سره-سره د انقلابونو د انجیل حروف، د مذهبي خلکو لباس، مذهبي ورځو او د کلیسا په کارونو کې هېڅ ډول مداخله نه کوله او نه یې د کلیسا په کړنو کوم بندیز لگولی وه.

د مذهب نه د بېزارۍ په رواجولو کې یهودی میډیا ستر رول ولوبوه، داسې رول لکه څنګه چې یې د اتاترک د حوصلې په لوړولو کې لوبولی وه. ورځپاڼو به داسې ښودله، چې هغه قتل و غارت او وینه تویول چې د هغه په لاس کېږي،

مصطفی کمال اتاترک

جواز لري او دا يوه ستره کارنامه ده. دې ورځپاڼو به د ترکي بنځو فحاشی او بر بندتوب ته د ازادۍ نوم ورکوه او هم به يې شراب څښل، قمار کول او زنا کول د تمدن او تهذيب د مظاهرو په توگه وړاندې کول.

دا يو تريخ حقيقت دی، چې مصطفی کمال د اسلامي نړۍ د واکمنو لپاره يوه ښکاره بېلگه شو، له ده وروسته چې څوک هم واکمن کېده؛ نو د هغه استبدادي او ظالم سياست به يې خپلوه، نه يوازې مسلمانانو بلکې د لوېديځ استعماري هېوادونو هم د هغه کړنې د دليل په ډول وړاندې کولې. د بېلگې په ډول، فرانسې په شمالي افريقا کې په زور سره د مسلمانانو عيسايي کول پېل کړل، هغوی يې د خپل دين، عقيدې او د اسلام پرېښودو ته اړ ويستل، هغوی د مصطفی کمال کړنې د دليل په ډول وړاندې کولې او ويل يې، چې له ترکانو زيات پر تاسو د اسلام د ژوندي ساتلو حق نشته.

مسلمانانو د سيکولر ترکيې پر ضد وسله وال بغاوتونه وکړل، تر ټول مهم بغاوت په ۱۳۴۴ هـ ق کال کې په جنوب ختيځې سيمه کې وشو، له دې وروسته په ۱۳۴۹ هـ ق کال په مليمين کې بغاوت وشو، د اتاترک حکومت په ډېر زور زياتي سره دغه بغاوتونه وټکول، ډېرو علماوو خپل ځانونه قرباني کړل او ټوله سيمه په اقتصادي او علمي لحاظ تباه شوه.

له دې وروسته د بديع الزمان سعيد نوري په مشرۍ د (نور تحريک) پېل شو، چې وروسته يې شاگردانو پر مخ يوړه. د (رسائل النور) رسالې وليکل شوې او خپرې شوې، تر څو په خلکو کې اسلامي شعور پېداشي او هم د اتاترک د سيکولر اصولو سره مقابله وکړي. دې تحريک د سولې لاره غوره کړه او وسله يې پرېښوده، اتاترک ډېر کوبښن وکړ، چې شيخ سعيد نوري د ځان ملگری کړي؛ خو بريالی نشو، پای يې هغه تبعيد کړ. مصطفی کمال د هغه په دې کار ډېر خفه وه، چې هغه خلک لمانځه ته رابلي، حکومت په هغه دا تور ولگوه، چې د پارلمان د غړو تر منځ يې کرکه پېداکوله، شيخ د دې ځواب داسې ورکړ:

مصطفی کمال اتاترک

د اسلام د راوړلو (منلو) وروسته تر ټولو ستر حقیقت چې د انسان پورې تړلی دی، هغه مونځ دی او کوم شخص چې مونځ نه کوي، خائن دی او د خائن حکومت باطل او مردود دی.

شیخ یې لومړی لږ وخت بندي او بیا یې تبعید کړی وه، دا تور یې پرې لگولی وه، چې دا شخص د حکومت د نظام د بدلولو په تحریک کې لاس لري. خو د شیخ د تبعید سره-سره هم د (نور تحریک) د پوهنتونونو په محصلینو او استادانو، د فوځ په چونیو او د هېواد په مختلفو برخو کې روان وه. یو ځل یې شیخ په دې تور ونيوه، چې شیخ اتاترک د دجال سره تشبیه کړی دی، شیخ د محکمې په وړاندې داسې وویل:

د قران کریم رڼا د لکونو مسلمانانو زړونه روښانه کړي دي، حکومت د شریپسندی، خبائت او سیاست د نوم لاندې غواړي، چې دغه رڼا ووژني. واورئ! ای هغو خلکو! کومو چې د دنیا په بدل کې خپل اخرت خرڅ کړی او کفر ته مو سر تیب کړی دی: زه چې تر څو ژوندی يم، د خدای تعالی په مرسته به د حق غږ اوچتوم، له تاسو چې هر څوک څه کولای شي، ودې کړي، زموږ د زړه دا غوښتنه ده، چې د اسلام په یوه کوچني حقیقت مو دې هم سر قربان شي.

شیخ یې بیا تبعید کړ او د ۱۳۶۷ هـ ق کال پورې له هېواده لرې وه، تر دې چې حکومت د مسلمان قوم ځینو غوښتنو منلو ته مجبور شو او دیني کړنو ته یې لږ اجازه ورکړه.

اتاترک په ۱۳۵۶ هـ ق (۱۹۳۸ز) کال کې مړ شو، د خپل مرگ څخه مخکې د مسلمانانو د نه غوښتنې په پایله کې هم په دې بريالی شوی وه، چې ترکیه یو سیکولر هېواد کړي، له مرگ څخه څو کاله مخکې په داسې یوې ناروغۍ اخته شوی وه، چې خپل ځان یې نه پېژنده، هغه لاعلاج ناروغیو باندې اخته شوی وه، د ناروغیو اصلي لامل یې د شرابو څښل وه، د شرابو د څښلو له امله یې ځیگر خراب شوی وه او اعصابو یې کار پرېښی وه، کمزوری شوی وه، ماغزو یې کار

مصطفى كمال اتاترك

17

پريڻي وه. همدا وجه وه، چي دا دپكتاتور په زور زياتي، وحشي جزاگانو او خود
غرضي كي يوه بېلگه شوه.

مأخذ: سلطنت عثمانیه، ليکوال ډاکټر علي محمد محمد صلابي، ۵۱۲-۵۲۳ مخونه

پای

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**